

zuji. Nelze si to vysvětlit jinak, než trochu schizofrenní snahou prodat knihu pod „brandem“ brutalismu, a věc pak na prvních stranách uvést na pravou míru.

Daleko větší problém vidím v klasifikaci staveb do sedmi myšlenkově-formálních kategorií. Jak ukazují i výše použité citace, jejich charakteristika je příliš vágní (třeba pojem „osobitý“ se objevuje skoro ve všech výkladech) a čtenář se může právem ptát, proč je ta která stavba zařazena právě tam, kam je. Autoři totiž jako by trochu zapomněli, že architektonická díla jsou z podstaty ambivalentní, vícevýznamové stavby, a tak je třeba hotel Praha stejně tak krajinný jako plastický, telefonní ústředna v Dejvicích je stejně technicistní jako konstruktivní či geometrická. Jakkoli originální a pluralitní kategorie autoři zavádějí a stavby k nim přiřazují, zapomínají, že tím stavby v očích čtenáře obírají o další významy, výklady a vrstvy, které jsou v nich implicitně obsaženy. Dobrý zámeř ukázat architekturu po roce 1968 ne jako jednotlivý „šedý“ normalizační blok čím dál více upadající kvality, ale jako rozmanité pole s komplexními a často protichůdnými přístupy se tak bohužel nepodařilo propojit s prezentací samotných staveb.

Do třetice se může jevit jako trochu zarážející, že autoři používají jako určující kánon téměř výhradně západní narativ vývoje architektury a odvolávají se pouze k západním autoritám, ať je to Louis Kahn, zmiňovaní Venturi a Jencks, pochopitelně Le Corbusier, Reyner Banham, v jednom případě trochu překvapivě dokonce Charles F. A. Voysey, s nimiž byla většina předních architektů v Československu sice obeznámena, ale jejich přímý vliv na utváření socialistické modernity je diskutabilní. Autoři tak činí z naší části světa kulturní periferii, kam prosakovaly nebo byly odkládány již vyčerpané západní koncepty. Socialistický svět měl ale vlastní a do velké míry nezávislý systém architektonických forem, symbolů, postupů a vzorů. Určující tedy byl nejen Západ, ale také Východ a zdaleka tím není myšlen jen Sovětský svaz (architektura Sovětského svazu se alespoň v našem oborovém tisku od 60. do 80. let 20. století publikovala v menšině). Jako naléhavá otázka se tak jeví rekonstrukce habitu dobového architekta: jaké vnější ideje znal, a hlavně, jaké vnější ideje přijímal, jaké odmítal a proč. Kvalitu sebevědomí a propustnosti západního a východního světa tedy teprve zbývá dějinám poválečné architektury objevit.

Je ale škoda, že kniha *Beton, Břasy, Boletice* je a asi i zůstane v mediálním stínu dravějších současných počínů, k jakým patří nedávná *Praha brutálně krásná*. I přes nastíněné výtky poskytuje plastičtější obraz a originální systém uvažování, na který je možné v budoucnosti navázat a argumentaci o ochraně architektury 60.–80. let o něj rozšířit.

Ladislav ZIKMUND-LENDER

Komentář k zákonu, který bude ještě nějakou dobu platit

ZÍDEK, Martin; TUPÝ, Michal; KLUSOŇ, Jiří. *Zákon o státní památkové péči. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-381-7 (váz.), 978-80-7598-382-4 (e-pub), ISBN 978-80-7598-383-1 (mobi).

Ochrana kulturního bohatství společnosti je jedním z významných veřejných zájmů realizovaných a chráněných státem. Zatímco podpora „živých“ kulturních aktivit (např. divadlo, film) napomáhá vytváření nových kulturních hodnot, slouží ochrana kulturních památek (vedle např. muzejnictví či archivnictví) k ochraně v minulosti vytvořených hodnot, jejichž zachování považuje společnost za důležité pro svůj další vývoj. Základním právním předpisem upravujícím v České republice ochranu kulturních památek a památkově cenných území (památkových rezervací a zón) je zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, který deklaruje veřejný zájem na ochraně kulturních památek, předepisuje orgánům veřejné správy úkoly, které mají pro účely ochrany kulturních památek plnit, a současně také upravuje práva a povinnosti vlastníků a dalších uživatelů kulturních památek.

Návod, jak se vyznat v platné právní úpravě na úseku památkové péče, nabízí praktický komentář aktuálního znění zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. Publikaci vydalo nakladatelství Wolters Kluwer ČR v tzv. žluté řadě praktických komentářů v prosinci roku 2019, její text vychází z právního stavu k 31. 8. 2019.

Publikace je společným dílem osvědčeného a renomovaného autorského kolektivu. V jeho čele stál JUDr. Martin Zídek, který je ředitelem odboru památkové inspekce Ministerstva kultury. Autorsky jej doplnili JUDr. et Mgr. Michal Tupý, který je vedoucím oddělení v odboru památkové inspekce Ministerstva kultury, a Mgr. Jiří Klusoň, který působí jako vedoucí oddělení v odboru umění, literatury a knihoven Ministerstva kultury. Všichni tři autoři se dlouhodobě věnují problematice památkové péče, mají bohaté zkušenosti se zákonem a jeho aplikací v praxi díky svému působení v ústředním orgánu státní správy, do jehož kompetence kulturní památky spadají (Ministerstvo kultury), ale i na Krajském úřadu Středočeského kraje (pokud jde o první dva autory). Na první pohled je zřejmé, že se v textu komentáře promítají praktické zkušenosti autorů související s působností Památkové inspekce, která vykonává ústřední dozor nad dodržováním zákona o státní památkové péči a předpisů vydaných k jeho provedení. Všichni tři autoři v této oblasti publikovali řadu odborných článků a publikací a působí též jako lektori vzdělávacích a oborových institucí. Tato skutečnost

skýtá nemalé záruky, že jde o fundovaný pohled na celou problematiku, jenž je podložen osobními zkušenostmi a neomezuje se pouze na parafrázování důvodových zpráv k jednotlivým změnám zákona o státní památkové péči.

Jedná se teprve o třetí takto komplexně pojatý autorský počín k zákonu o státní památkové péči od doby přijetí tohoto zákona v roce 1988. Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, nabyl účinnosti ke dni 1. 1. 1988 a dosud byl změněn celkem 25 zákony a 1 nálezem Ústavního soudu (č. 240/2005 Sb.). Během uplynulých 32 let byly publikovány pouze dva ucelené komentáře k zákonu o státní památkové péči. V roce 2005 byl v nakladatelství ABF – Arch vydán komentář, na němž se podíleli dva ze tří autorů současného praktického komentáře (M. Zídek a J. Klusoň), a v roce 2011 vydalo nakladatelství Wolters Kluwer ČR ve své fialové řadě komentář k zákonu č. 20/1987 Sb., jehož autory byli J. Varhaník a S. Malý.

Další návrhy změn zákona o státní památkové péči jsou v různých fázích legislativního procesu (např. v souvislosti s rekodifikací veřejného stavebního práva). V Poslanecké sněmovně PČR je též aktuálně projednáván vládní návrh zákona, kterým se mění některé zákony v souvislosti s další elektronizací postupů orgánů veřejné moci (sněm. tisk č. 756/O). V návaznosti na nová obecná pravidla využívání údajů ze základních registrů a agendových informačních systémů obsažená v zákoně č. 111/2009 Sb., o základních registrech, se navrhuje mj. dílčí změna zákona o státní památkové péči spočívající ve zrušení jeho ustanovení § 43a, které dosud upravuje přístup orgánů památkové péče do základních registrů a informačních systémů veřejné správy.

Ve stručné předmluvě autoři praktického komentáře rekapitulují dosavadní snahy o přijetí nové právní úpravy na úseku památkové péče, které se datují již od samého počátku přelomových událostí v roce 1989. Autoři uvádějí, že významných pokusů o přijetí nové právní úpravy bylo více (pocházejí zejména z let 1992, 2002 nebo 2008). Zatím poslední pokus o přijetí nové právní úpravy na úseku památkové péče skončil dne 12. 7. 2017, kdy Poslanecká sněmovna PČR ve třetím čtení zamítla vládní návrh zákona o ochraně památkového fondu. Tato takřka již poslední kapka přiměla autory k sepsání tohoto komentáře, neboť dle jejich slov „došli k závěru, že zákon č. 20/1987 Sb. bude ještě nějakou dobu platný a účinný“.

Praktický komentář k zákonu č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, přináší na celkem 628 stranách ucelený výklad tohoto zákona, který má v rámci svých šesti částí celkem 47 paragrafů a 4 přílohy. V první části (§ 1–8) je vymezen účel zákona, definice kulturních a národních kulturních památek a proces jejich prohlášení a evidence, jakož i rušení

památkové ochrany. Současně jsou zde vymezeny podmínky územní památkové ochrany v podobě prohlášení památkových rezervací (§ 5) a památkových zón (§ 6) a vydávání plánů jejich ochrany (§ 6a). V této části komentáře postrádám úplné výčty platných prováděcích předpisů vydaných k provedení § 4, 5 a 6 zákona o státní památkové péči. Konkrétně u komentáře k § 4 (národní kulturní památky) bylo vhodné uvést výčet, popř. základní informace (např. vymezené podmínky ochrany) o veškerých nařízeních vlády, kterými dosud byly některé kulturní památky prohlášeny za národní kulturní památky. Z poslední doby se jedná například o nařízení vlády č. 289/2019 Sb., o prohlášení některých kulturních památek symbolizujících úsilí a boj za svobodu a demokracii na území České republiky za národní kulturní památky, nařízení vlády č. 33/2019 Sb., o prohlášení Usedlosti Bertramky v Praze za národní kulturní památku, nebo nařízení vlády č. 23/2018 Sb., o prohlášení některých kulturních památek za národní kulturní památky. Obdobně u komentáře k § 5 (památkové rezervace) by bylo uživatelsky příznivější, kdyby autoři uvedli výčet, popř. základní informace o dosud vydaných nařízeních vlády, kterými byly prohlášeny části měst a obcí za památkové rezervace. Jedná se například o nařízení vlády č. 430/2017 Sb., o prohlášení území vybraných částí měst Františkova Lázně, Cheb, Karlovy Vary a Mariánské Lázně a obce Valy s lázeňskou kulturní krajinou za památkové rezervace, a o změně nařízení vlády č. 443/1992 Sb., o prohlášení území historického jádra města Františkova Lázně a území pevnosti Terežín za památkové rezervace, nařízení vlády č. 127/1995 Sb., o prohlášení území ucelených částí vybraných měst a obcí s dochovanými soubory lidové architektury za památkové rezervace, nebo nařízení vlády č. 54/1989 Sb., o prohlášení území historických jader měst Kolína, Plzně, Brna, Lipníku nad Bečvou a Příboru za památkové rezervace. A konečně u komentáře k § 6 (památkové zóny) by bylo uživatelsky vstřícnější uvést výčet, popř. i základní informace (jako např. podmínky ochrany) o dosud vydaných vyhláškách Ministerstva kultury a opatřeních obecné povahy Ministerstva kultury (vydáváných od roku 2014), kterými byla prohlášena území vybraných měst, obcí nebo krajinných celků a jejich částí za památkové zóny. V případě vyhlášek Ministerstva kultury se jedná například o vyhlášku č. 476/1992 Sb., o prohlášení území historických jader vybraných měst za památkové zóny, vyhlášku č. 484/1992 Sb., o prohlášení Lednicko-valtického areálu na jižní Moravě za památkovou zónu, nebo vyhlášku č. 208/1996 Sb., o prohlášení území vybraných částí krajinných celků za památkové zóny.

Druhá část komentovaného zákona (§ 9–20) se věnuje péči o kulturní památky. Text komentáře se zde zaměřuje zejména na práva a povinnosti vlast-

níků, jakož i dalších uživatelů kulturních památek při nakládání s nimi (ať již jde o jejich běžné užívání, obnovu, restaurování, přemísťování, užívání pro vědecký výzkum nebo účely výstavní, jakož i o jejich vyvážení do zahraničí). Stranou zájmu autorů komentáře nezůstává ani proces ukládání opatření k zajištění péče o kulturní památky (§ 15) nebo vymezení ochranného pásma nemovité kulturní památky, památkové rezervace nebo památkové zóny (§ 17). V komentáři k části třetí (§ 21–24), která se týká archeologických výzkumů a nálezů, autoři přiléhavě pojednávají o osobách oprávněných provádět archeologické výzkumy, postavení Archeologického ústavu Akademie věd ČR, procesu povolování provádět archeologické výzkumy, jakož i o oznamovacích povinnostech spojených s prováděním archeologických výzkumů a s archeologickými nálezy. V rámci komentáře k části čtvrté (§ 25–34) se jeho autoři detailně věnují organizačnímu uspořádání státní památkové péče a vymezení věcné působnosti jednotlivých orgánů státní památkové péče (Ministerstva kultury, celních úřadů, krajských úřadů a obecních úřadů s rozšířenou působností). Samostatně je v této části pojednáno o Památkové inspekci, krajích a obcích v samostatné působnosti a odborné pomoci poskytované Národním památkovým ústavem. Komentář k části páté (§ 35–40) podrobně popisuje, v návaznosti na zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, skutkové podstaty přestupků právnických a podnikajících fyzických osob (§ 35–36) a osob fyzických (§ 39–40), jakož i podmínky pro vymezení odpovědnosti za přestupky. A konečně část šestá (§ 42–47) zahrnuje ustanovení společná, přechodná a závěrečná.

Pro aplikační praxi je účelné, že komentář obsahuje i vysvětlení přechodných ustanovení čtyř zásadních novel zákona o státní památkové péči (zákonů č. 361/1999 Sb., č. 1/2005 Sb., č. 303/2013 Sb. a č. 127/2016 Sb.), které přispívají ke zvolení správné předpisové základny pro daný časový okamžik rozhodování. Součástí publikace je též úplné znění tří prováděcích předpisů vydaných Ministerstvem kultury k zákonu o státní památkové péči – vyhlášky č. 66/1988 Sb., kterou se provádí zákon ČNR č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, vyhlášky č. 187/2007 Sb., kterou se stanoví obsah a náležitosti plánu území s archeologickými nálezy, a vyhlášky č. 420/2008 Sb., kterou se stanoví náležitosti a obsah plánu ochrany památkových rezervací a památkových zón.

V závěru je kniha doplněna seznamem odborné literatury, medailonky autorů a věcným rejstříkem. Součástí příloh je též úplné znění dvou mezinárodních smluv sjednaných v rámci Rady Evropy v oblasti památkové péče, jejichž smluvní stranou je i Česká republika – Úmluvy o ochraně architektonického dědictví, Granada, 3. 10. 1985 (č. 73/2005 Sb. m. s.),

a Úmluvy o ochraně archeologického dědictví Evropy (revidovaná), Valletta, 16. 1. 1992 (č. 99/2000 Sb. m. s.). Na závazky vyplývající z těchto mezinárodních smluv autoři v textu komentáře průběžně upozorňují (např. v komentáři k § 1 v souvislosti s vymezením účelu zákona a otázkou zachování, užívání a zpřístupňování kulturních památek nebo v souvislosti s právními režimy udělování souhlasu s prováděním archeologických výzkumů podle § 21–21b).

Ačkoli autoři komentáře pracovali i s dalšími souvisejícími mezinárodními úmluvami sjednanými v rámci organizace UNESCO, zejména s Úmluvou o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví z roku 1972 (č. 159/1991 Sb.) a Úmluvou o opatřeních k zákazu a zamezení nedovoleného dovozu, vývozu a převodu vlastnictví kulturních statků z roku 1970 (č. 15/1980 Sb.), jejich úplné znění mezi přílohami publikace chybí. Jistý nedostatek shledávám taktéž v absenci úplného výčtu všech prováděcích předpisů vydaných k provedení zákona o státní památkové péči. Důvodem však pravděpodobně byla snaha dodržet limitovaný rozsah knihy.

Na druhé straně je třeba ocenit přehlednost vykládané materie. Jak je již u této řady komentářů vycházejících v nakladatelství Wolters Kluwer ČR zvykem, pro uživatelskou přehlednost je v úvodu komentáře uveden seznam zkratk a seznam předpisů citovaných v komentáři. Vlastní text komentáře k jednotlivým ustanovením zákona o státní památkové péči je vždy členěn do několika podkapitol, v jejichž rámci se podrobně rozebírají jednotlivé okruhy či dílčí otázky. Nespornou výhodou je zahrnutí (graficky odlišených) praktických příkladů, na jejichž základě autoři vysvětlují jednotlivá ustanovení zákona a zároveň vyvracejí obecně panující domněnku, že komentář k zákonu musí být suchopárny a prostý vtípu (viz např. příklady s vycpanou kachnou nebo nově natřenou parní lokomotivou). Autoři komentáře zároveň reflektují i bohatou soudní judikaturu, která s touto problematikou souvisí. Je to právě pečlivě zpracovaný rozbor soudní judikatury vztahující se k zákonu o státní památkové péči, kterým se tento praktický komentář odlišuje od předchozích autorských počinů v této oblasti. V této souvislosti musím vyzdvihnout zejména komplexně zpracovanou judikaturu Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu. Autoři však citují i celou řadu rozhodnutí soudů nižších instancí, jakož i některé judikáty soudů zahraničních (např. Vrchního správního soudu spolkové země Dolní Sasko).

Autoři komentáře vhodně poukazují na závazky v oblasti památkové péče vyplývající pro Českou republiku z práva EU. V této souvislosti zmiňují (zejména ve vztahu k výkladu § 20, který se týká kulturních památek ve vztahu k zahraničí) nařízení Rady (ES) č. 116/2009 o vývozu kulturních statků nebo směrnici Evropského parlamentu a Rady

2014/60/EU o navrácení kulturních statků neoprávněně vyvezených z území členského státu a o změně nařízení (EU) č. 1024/2012.

Autoři se v komentáři vypořádávají i s mnoha problematickými otázkami, které vycházejí z požadavků praxe. Jako příklad lze uvést otázku prohlašování věcí za kulturní památky. Autoři se v rámci komentáře k § 2 (kulturní památky) zabývají pojetím kulturní památky jako věci ve smyslu občanského práva a nového občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.), naplněním hodnotových kritérií, souborem věcí nebo staveb jako jedné kulturní památky, jakož i ústavním rámcem (odkazují v této souvislosti na nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 35/94 a usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3244/15). V návaznosti na to se dále věnují procesním aspektům souvisejícím s prohlašování věcí nebo staveb za kulturní památku. Postupují přitom systematicky a vhodně poukazují na odlišnosti od obecné právní úpravy obsažené ve správním řádu (zákon č. 500/2004 Sb.). Nejdříve se věnují zahájení řízení (to může být zahájeno výlučně z moci úřední), dále vymezují povinnosti vlastníka věci nebo stavby po dobu řízení, pojednávají o dokazování, náležitostech rozhodnutí o prohlášení věci nebo stavby za kulturní památku, jakož i o speciálním postupu v případě vývozu předmětů kulturní hodnoty. Vyzdvihnout je třeba též snahu autorů o nastínění odlišností při prohlašování kulturních památek podle dřívější právní úpravy platné v letech 1988–2005, kdy toto řízení nebylo podřízeno režimu správního řádu (ke změně došlo až v důsledku nálezu Ústavního soudu publikovaného pod č. 240/2005 Sb.).

Praktický komentář k zákonu o státní památkové péči (č. 20/1987 Sb.) představuje užitečnou příručku pro laiky i odborníky v oblasti památkové péče. Je proto určen nejen všem vlastníkům a uživatelům kulturních památek, zástupcům investorů, pracovníkům orgánů památkové péče, dalších dotčených správních orgánů a Národního památkového ústavu, ale i všem ostatním osobám, které mají zájem proniknout do právní úpravy památkové péče. Vedle toho jej lze považovat za významné vodítko pro právní úpravu *de lege ferenda*, což mu významně přidává na atraktivitě v době, kdy jsou připravovány změny právní úpravy na úseku památkové péče v souvislosti s rekodifikací veřejného stavebního práva nebo v souvislosti s plánovanou přípravou zcela nového památkového zákona.

Ondřej VÍCHA

Are we really looking at the Middle Ages?

The wall paintings in the Marian Tower in Karlštejn from the perspective of secondary restoration interventions

Petr SKALICKÝ; Adam POKORNÝ

Keywords: Karlštejn, Church of the Virgin Mary, Chapel of St. Catherine, medieval murals, history of restoration, concept of restoration intervention, Josef Heřman, Maximilián Ducheck, Bohuslav Slánský, Relic Scenes

The medieval murals in the Church of the Virgin Mary and in the Chapel of St. Catherine in the Marian Tower at Karlštejn Castle are one of the pillars of the story of art history in the former lands of the Czech Crown and, at the least, in all of Central Europe. The most recent restoration survey, carried out in 2018 and 2019 with the objective of determining their current condition, has brought a number of new findings that have the potential to shift and correct existing interpretations in many ways. It turned out that the paintings and other artistic decorations in both sacral places were created in more or less two phases, the first of which was confined to the Chapel of St. Catherine, while the second and quite artistically homogeneous phase which, having undergone (sometimes radical) changes in its conception during its creation, took place both in the chapel and in the church. One of the most striking errors that has been repeated in literature is the conspicuous “Rudolphine” overpainting of the characters of the “Relic Scenes”, which have recently been attributed to the so-called Master of the Luxembourg Family Tree, an anonymous artist from the later 14th century. The survey also verified the relevance of the testimonial value of copies of the scenes in the manuscripts of the Master of the Luxembourg Genealogy of Vienna and Prague, which were created between 1569–1573 and are probably the work of Matěj Ormys. It is therefore possible to apply the same relevance to the testimonies of the copies of the ancestors of Emperor Charles IV in manuscripts that have been the subject of controversy over the past decades in professional circles. The need to pay attention to secondary painter-restoration interventions in a historical work of art appears to be particularly important here. The effort to classify and interpret these interventions is necessary both for the actual restoration intervention (i.e. the material interpretation of the work), and for the artistic-historical non-invasive interpretation and classification as it indirectly participates in determining the concept of the restoration. The cooperation of art historian and conservationist together with an experienced restorer should thus be a prerequisite and a necessity. The first secondary artistic addition to the decoration is connected with

the reconstruction of the Church of the Virgin Mary before 1597. At that time, there were probably two additions, as indicated by the two different technologies of overpainting, the higher quality of which was associated with the Relic Scenes, today with the hard-to-designate extent of the overpaintings of the Apocalypse with scenes from the Old and New Testaments. After some minor inputs, the purist endeavor to restore Karlštejn Castle as a whole, associated with architect Josef Mocker and his teacher Friedrich von Schmidt, was the decisive one for the time. In 1898, Josef Mocker entrusted painter Josef Heřman with the restoration of the paintings in the spirit of receding historicism. Due to the change in the socio-professional climate of the time, and the emphasis on preserving the historical work, its restoration aroused a number of controversies and was halted in 1901. A sharp revision in restoration occurred later in the 1920s with Maximilián Ducheck, paradoxically despite the efforts for a scientific and conservative intervention of older restorative approaches that were associated with significant overpainting (more creative, but unacceptable for their drawing approach). The fundamental conceptual shift in the approach to restoration is associated with Bohuslav Slánský, who worked there from the 1950s to 1970s and who at the time worked as a professor at the newly established restoration studio at the Academy of Fine Arts in Prague. His intentions are now considered a founding approach to the historical material of the work of art, newly understood as a complicated layered structure and not as a work created and understood merely in overall terms; from this point we may view all other restorers who devoted themselves to the paintings afterwards (Raimund Ondráček, Jan Sasálek, Michal Tomek, Petr Bares with Jiri Brodsky). The effort to determine older restoration interventions (including materials and technologies used) plays a crucial role both in distinguishing them from the preserved fragment of the original historical work, but also in determining the optimal concept of future restoration findings and, ideally, to the related concept of the visual presentation as a whole. Consequently, the article also touches on the description of the current state of the decoration, as it relates to the covered artistic and restoration work, and recommendations for the direction regarding the importance of the paintings. The findings of the restoration should be taken out of their current commercial assignment, where the criterion for the selection of the restoration team is the lowest price rather than the quality and precision of the procedures and the future visual impression. Particularly with such important historical works of art, current practice, being the work of a rigid reading of the letter and not